

ESFORSA'T

(Esport, Formació, Salut i Temps Lliure)

APC Franja Besòs¹
CSS Franja Besòs²

Paraules clau: Treball comunitari, treball grupal, joves, serveis socials

El projecte ESFORSA'T (Esport, Formació, Salut i Temps Lliure) té un recorregut de sis anys als barris del Bon Pastor i Baró de Viver. Aquest projecte comunitari amb accions grupals el lideren l'equip d'educadors de carrer (APC Franja Besòs) i el CSS Franja Besòs, i hi coparticipen diversos col·laboradors tant del territori com de la ciutat.

El projecte pretén treballar amb joves de 16 a 25 anys amb l'objectiu de promoure accions de lleure saludables que permetin disminuir els indicadors de risc en aquesta franja d'edat. El treball de prospecció dut a terme permet orientar els joves cap a accions diverses, participar en els tallers que es proposen i fer un seguiment individualitzat de cada jove, a banda de fomentar hàbits saludables i la inserció social i laboral per millorar-ne les condicions de vida.

1. El territori

Els barris del Bon Pastor i Baró de Viver formen part del districte de Sant Andreu, a la riba del riu Besòs. Aquests dos barris tenen la característica d'estar aïllats de la resta de la ciutat per barreres arquitectòniques i naturals.

Tots dos barris es distingeixen per tenir una població jove en relació amb la resta del districte i de la ciutat. Així, la població infantojuvenil supera entre 4 i 5 punts la mitjana de la ciutat. A la taula 1 es destaquen algunes

1. "A partir del carrer" (APC) Franja Besòs està format per Candela Pérez, Xavier Serradell i Mariguín Bocanegra.

2. El Centre de Serveis Socials (CSS) Franja Besòs està format per Xavier Molina, Sabina Baró, Laia Mollón, Patrícia Cortés, Silvia Villegas, Israel Ureña, Encarna Roldán, Núria Calabria, Lydia Pulido, Silvia Lacasta, M. José Marín, Tània Mesa, Susana Hortas, Marta Gracián i Carolina Fernández.

característiques que poden explicar la situació d'aquests barris. Al Bon Pastor el 2016 hi ha una renda familiar disponible (RFD) del 62,0 (baixa en comparació a la ciutat) i a Baró de Viver al 72,6.

Una de les característiques que creiem que incideix més en el desenvolupament i la inserció posterior de les persones en la societat és l'educació. Els nivells educatius de la població dels dos territoris són força baixos i hi prolifera l'absentisme i l'abandonament escolar, tal com es pot apreciar a la taula 1.

Malgrat les dades, fa anys que els serveis i els equipaments del territori treballen per tal de disminuir aquests indicadors desfavoridors, per potenciar les oportunitats d'infants i joves a l'hora d'assolir reptes nous i per aconseguir millorar-ne la inserció social i laboral.

Cal destacar la tasca duta a terme per les escoles del barri del Bon Pastor i Baró de Viver (Escola Bon Pastor, Escola El Til·ler, Escola La Maquinista, SES Cristòfol Colom, Escola Baró de Viver i Escola L'Esperança). No ens voldríem oblidar d'altres serveis i equipaments que, a escala comunitària, durant aquests anys s'han esforçat per millorar les condicions dels seus habitants: Biblioteca del Bon Pastor, Centre Cívic Bon Pastor, Centre Cívic Baró de Viver, Centre Obert Cel, espai familiar de Sant Andreu, CAP Bon Pastor - Baró de Viver, Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil Sant Andreu (CSMIJ Sant Andreu), Sala Jove de Bon Pastor, espai infantil de Baró de Viver o Servei de Dinamització Juvenil.

Tots han creat, a cadascun dels territoris, xarxes d'infància i xarxes juvenils que han permès treballar de manera conjunta els problemes i les dificultats d'infants i joves del territori i generar oportunitats.

Taula 1. Indicadors socioeconòmics. Barcelona 2016-2017

	Baró de Viver	El Bon Pastor	Districte Sant Andreu	Barcelona
Població (01.01.2017)	2.539	12.582	147.693	1.625.137
Població per edats:				
0-14	17,1	17,8	13,5	12,7
15-24	11,4	9,0	8,7	8,9
Persones amb grau de discapacitat (2016)	14,8	9,6	8,8	8,1
Renda familiar disponible (2016)	72,6	62,0	72,6	100,0
Educació (2016):				
% població nivell instrucció insuficient	5,1	4,3	3,4	3,1
% estudis obligatoris	72,8	61,3	47,9	40,1
% batxiller superiors, CFGM	14,3	20,1	26,1	25,3
% estudis universitaris CFGS	5,1	12,4	21,1	30,0

2. El projecte. Antecedents

El projecte va néixer l'any 2011 amb la voluntat d'iniciar un treball conjunt entre els educadors i les educadores del CSS Franja Besòs i l'equip educatiu APC Franja Besòs. Durant aquest any es va executar la fase diagnòstica per recopilar dades sobre la població adolescent i juvenil del territori a fi de poder arribar a un diagnòstic de les seves necessitats, problemàtiques i demandes reals, així com conèixer quins projectes s'estaven duent a terme per donar resposta a les necessitats detectades.

És a partir d'aquest propòsit que es detecta l'àmbit de salut com un dels prioritaris en la intervenció amb aquesta població. La intervenció directa amb joves, la prospecció contínua de l'equip APC, l'increment de les denúncies de la Guàrdia Urbana que arribaven al CSS Franja Besòs per consum de drogues de joves a la via pública, la diagnosi que es va fer per mitjà del Programa de salut als barris de l'Agència de Salut Pública de Barcelona entre diversos agents del territori, les comissions socials escolars i la intervenció sociofamiliar del CSS Franja Besòs van ser els elements que van permetre fer el diagnòstic del territori. Això va permetre observar la presència de drogues dins les dinàmiques del territori com una realitat molt quotidiana i normalitzada.

Així, doncs, es va considerar que el consum de drogues era un possible indicador de risc i vulnerabilitat més, dins el procés d'exclusió i fracàs escolar d'una part important de les persones joves i adolescents del barri. Pel que fa al temps lliure, també es va detectar una relació entre la manca d'activitats regulars saludables i el consum de drogues en la població juvenil. Així, a partir d'aquesta anàlisi es dissenya el projecte ESFORSA'T com a eina per

treballar amb els joves de manera grupal, però amb un alt component comunitari que fomenti el canvi als barris del Bon Pastor i Baró de Viver.

Des de l'inici, el projecte ESFORSA'T s'ha dirigit a transformar la realitat i les dinàmiques d'aïllament habituals de les persones destinatàries, altament vulnerables i molt sovint amb un context social desfavoridor. Aquesta transformació ha estat possible mitjançant un treball d'acompanyament socioeducatiu, fonamentat en un seguiment individual i pròxim a qualsevol adolescent i jove que vulgui iniciar i afrontar aquest procés de canvi.

Després de sis edicions, el projecte s'ha consolidat com una alternativa d'oci saludable i un espai de referència entre la població adolescent i juvenil dels barris on s'implementa l'activitat i, alhora, ha anat implicant més serveis del territori en l'organització i en la participació (Biblioteca Bon Pastor, centres cívics del Bon Pastor i Baró de Viver, CEIP Baró de Viver, CEM Bon Pastor, etcètera). Gràcies a les propostes que ofereix, l'ESFORSA'T ha esdevingut un espai d'acollida i trobada únic on els joves, a banda de dur a terme una activitat lúdica i saludable, també poden gaudir d'altres possibilitats que n'afavoreixen el creixement personal. D'altra banda, el projecte ha estat un banc de proves del treball comunitari i ha fomentat el treball conjunt i la creació de sinergies per propiciar el canvi al territori.

3. Els professionals, un equip multidimensional

Per a l'èxit del projecte, ha tingut una importància vital que hi hagin participat professionals d'àmbits diversos que, malgrat tenir una formació semblant, han afavorit el treball

comunitari entre els serveis i els equipaments del territori per fer canvis en les dinàmiques.

Així, pel que fa al CSS de Franja Besòs, cal destacar la feina col·laborativa que han dut a terme l'equip d'APC i els educadors i educadores de centre. Malgrat que tenen la mateixa formació (diplomats en educació social), dins un equip de Serveis Socials les tasques encomanades són diferents. Aquest projecte ha permès complementar les tasques assignades i millorar, així, l'atenció a la població adolescent i juvenil del territori. L'experiència també ha generat la creació de nous projectes i ha configurat un projecte educatiu de centre que lliga totes les àrees d'intervenció.

Ens sembla important destacar la figura del servei d'educadors i educadores APC, que treballa complementant la tasca educativa dels CSS. El servei es planteja com un apropament a adolescents i joves i per això treballa als entorns on té lloc la seva vida quotidiana i fomenta la vinculació amb els recursos i els equipaments del territori, a banda de desenvolupar projectes de caràcter preventiu.

No hem d'oblidar, però, la importància que té el projecte pel lligam amb altres professionals del territori, fet que ha permès un treball preventiu de tipus comunitari amb un ús efectiu dels recursos existents. També volem destacar la col·laboració amb la dinamitzadora juvenil del Bon Pastor i la coordinadora del programa "Convivim esportivament".

El projecte, però, compta amb la col·laboració i el suport d'un personal extern contractat que permet impartir els tallers:

- Dos entrenadors/ores esportius/ives. La seva tasca és gestionar i dirigir el grup corresponent d'entrenament de futbol sala. Transmeten a la població jove participant els valors de la salut integral, la consciència de cos i l'educació corporal.

- Un/a tallerista fotogràfic/a. Dirigeix el conjunt de joves participants i els transmet els coneixements i les aptituds adequades per dur a terme les sessions fotogràfiques del taller.

- Un/a tallerista d'estètica. Dirigeix i transmet als joves participants els coneixements i les aptituds adequades per dur a terme les sessions de maquillatge i caracterització del taller.

En tots els casos són importants les coordinacions amb els diversos referents per poder avaluar la dinàmica de l'activitat i reconduir els problemes que puguin anar sorgint.

4. Objectius i accions del projecte

4.1. Objectius:

- Promoure una alternativa saludable en l'ocupació de l'oci i del temps lliure entre les persones adolescents del Bon Pastor i Baró de Viver.

- Reduir els factors de risc en la salut integral de la població jove i augmentar els factors de protecció.

- Prevenir els riscos derivats del consum de begudes alcohòliques, cànnabis i altres drogues entre la població juvenil.

4.2. Objectius específics:

- Potenciar que les persones joves coneguin la xarxa de recursos i espais públics de la seva comunitat i hi participin.
- Afavorir la integració d'adolescents i joves en la vida de la comunitat d'una manera positiva.
- Implicar la gent jove en la seva comunitat mitjançant processos de construcció social.
- Promoure la participació en el programa de les persones joves que no estan vinculades a cap activitat o espai de relació socioeducatiu.
- Potenciar que la gent jove manegi eines formatives, i hi tingui accés, perquè es capaciti i es pugui apropar a una realitat laboral.
- Incrementar la informació sobre les conseqüències i els riscos associats al consum de tòxics.
- Contribuir al desenvolupament personal de la confiança, l'autoimatge i la seguretat de la població jove.
- Transformar les dinàmiques establertes de consum entre la gent jove en pro d'un consum crític.
- Augmentar la implicació de les famílies dels joves en el projecte.
- Afavorir el reconeixement comunitari de la gent jove a través del treball artístic desenvolupat.

- Desenvolupar el pensament crític, la reflexió i la presa de decisions per part de la població jove en qüestió de gènere i igualtat dins la publicitat i els mitjans de comunicació.

- Generar un espai de relació assertiva entre iguals i el coneixement de l'altra persona.

- Conviure amb joves de procedències diverses per descobrir altres realitats i la cultura pròpia de la població local acollidora.

- Fomentar l'interès de la gent jove a participar en projectes de desenvolupament comunitari i social de la seva ciutat.

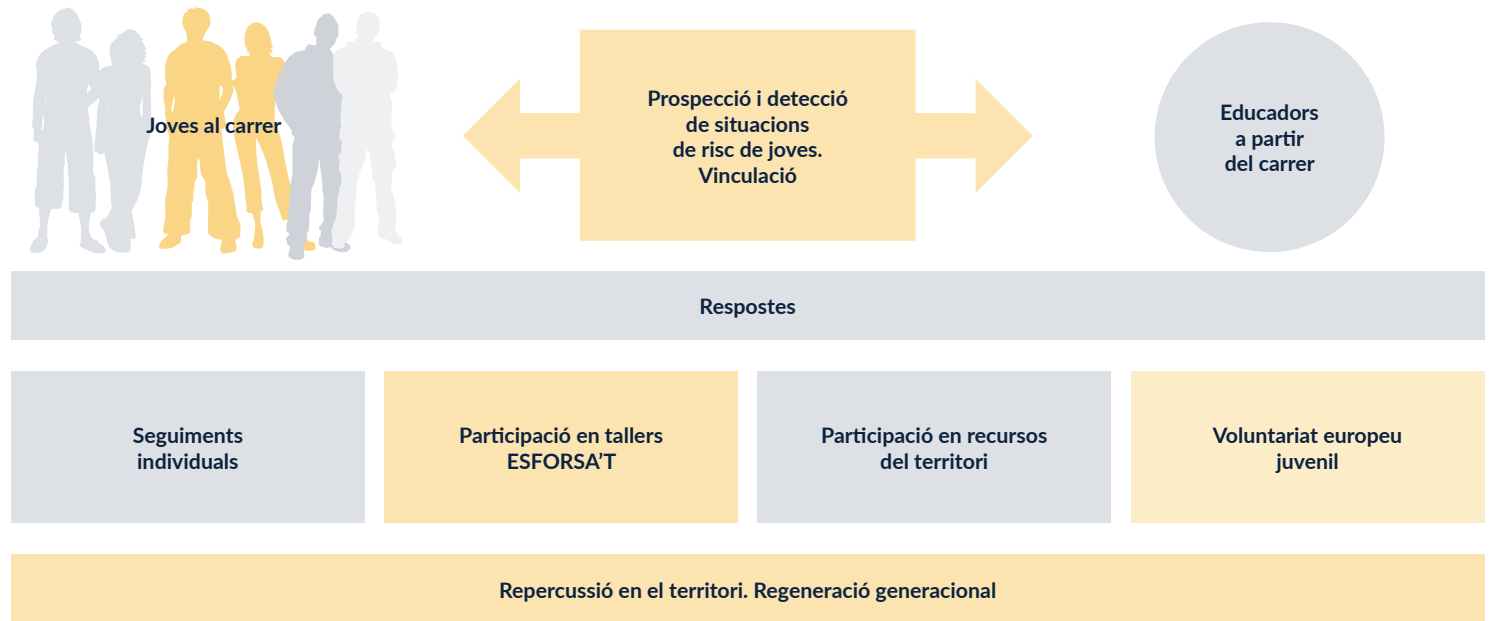
- Immernir-se en una experiència de vida que fomenti els valors de la cooperació, la solidaritat, el compromís i la cultura de la pau.

4.3. Accions

Estratègies de difusió. La difusió és un dels elements clau per a l'èxit de cadascuna de les edicions del projecte. Part de l'èxit té a veure amb la mirada comunitària del projecte, pel fet que tots els equipaments i els professionals dels barris de tots els àmbits d'intervenció (social, de salut, d'educació) hi participen. Hi té molt pes el treball de prospecció que fa l'equip educatiu APC, que ofereix participar en el projecte a joves no vinculats a recursos i equipaments. També cal destacar les derivacions que es fan per part de professionals de Serveis Socials i d'altres serveis del territori.

Suport individualitzat. Per a cadascuna d'aquestes accions, es planteja un seguiment i acompanyament socioeducatiu individual i transversal per a cada

Figura 1. Processos dins el projecte ESFORSA'T

participant a partir de les seves demandes o necessitats o dels indicadors de risc que es puguin observar. Com a complement de l'activitat, s'orienta tot el grup cap a recursos formatius, laborals, lúdics, etcètera, que arriben al servei APC a través dels seus canals de contacte i difusió, a fi de motivar l'interès de la gent jove per iniciar un itinerari formatiu laboral, de participació comunitària, creixement personal, cooperació social, etcètera, segons les seves inquietuds individuals i personals.

Impacte comunitari. La promoció del conjunt de joves dins la seva comunitat se situa com un element bàsic dins la programació de l'ESFORSA'T. Durant el desenvolupament del projecte, es deriven diverses

activitats en aquesta direcció. L'aposta de disputar els partits corresponents de la lliga del CEEB (Consell de l'Esport Escolar de Barcelona) al centre esportiu municipal (CEM Bon Pastor) és una manera de projectar l'activitat de la gent jove del territori. Té una importància vital el fet que això motiva que les famílies s'impliquin en el procés dels seus fills o filles i també afavoreix que més joves se sentin atrets a participar en noves edicions.

Tots aquests objectius es desenvolupen mitjançant els tallers i les activitats que exposem a continuació:

ESFORSA'T. Futbol masculí. S'ofereix un espai d'entrenament dos dies a la setmana a partir de l'octubre

perquè els joves que tinguin interès a participar en el projecte puguin començar a preparar-se físicament, adquirir hàbits d'entrenament i generar cohesió de grup entre els participants. Aquest espai de pretemporada té lloc des del mes de setembre fins al desembre, i és important perquè permet a l'equip de professionals conèixer les necessitats dels nois i plantejar seguiments individuals als qui presentin més dificultats o als qui en facin una demanda directa. També té importància perquè és en aquesta pretemporada on s'assoleix el vincle amb els joves. A partir del gener, l'equip constituït participa en una lliga amb altres equips d'altres parts de la ciutat. En la temporada de la lliga, també es treballen aspectes més comunitaris, com ara els partits a casa o la relació jugadors-grada.

ESFORSA'T. Taller d'imatge i cos. El taller d'imatge i cos pretén integrar les diverses disciplines artístiques i creatives que es volen promocionar: fotografia, maquillatge, perruqueria, etcètera. A través de dinàmiques i espais de reflexió previs a l'inici del taller, es vol promoure la salut integral de les persones que hi participen mitjançant el desenvolupament de la cohesió de grup, la consciència social i la interrelació de qui hi participa. Al taller d'imatge i cos, també hi està implicat el Servei de Dinamització Juvenil (SDJ) del Bon Pastor, amb el qual es fan sessions conjuntament amb educadors i educadores del CSS Franja Besòs i els talleristes referents. En aquest taller es potencia el procés creatiu grupal per sobre de l'individual. Hi ha un grup que se centra en la preparació del set fotogràfic (il·luminació, atrezzo, fons, ús de la càmera fotogràfica, etcètera), mentre que l'altre desenvolupa la part d'estètica de manera grupal per construir la imatge final, a la qual també s'acaba

incorporant el grup fotogràfic. En tot moment, les persones que hi participen són les encarregades i responsables de preparar i executar la sessió fotogràfica. Al llarg de les sessions del taller, s'introdueixen diverses temàtiques per promoure hàbits saludables, consciència social i factors de protecció per prevenir actituds discriminatòries de gènere. Un cop al mes, es fa una sortida per estimular la cohesió de grup. Aquesta activitat es duu a terme fora del barri per fomentar la mobilitat, i es visiten altres espais culturals, informatius o lúdics de la ciutat.

ESFORSA'T. Futbol femení. L'activitat està dirigida tant a noies que tenen coneixements tècnics de futbol sala com a les qui no en tenen. L'objectiu és motivar les participants perquè facin una pràctica esportiva activa, i fomentar el desenvolupament d'hàbits saludables en les seves dinàmiques diàries. Aquest taller es duu a terme conjuntament amb el programa "Convivim esportivament". Igual que en el taller de futbol masculí, hi ha un període inicial d'aclimatament a l'acció esportiva i al vincle entre professionals i participants. En el segon període, les noies participen en una lliga recreativa femenina que pertany al CEEB. En la primera fase també se celebren partits amistosos per treballar la gestió emocional del grup i la tolerància a la frustració. El fet que les noies participin en un lliga regular permet fomentar l'esforç, la superació personal, el treball en equip i altres valors educatius que l'esport pot proporcionar.

Voluntariat europeu juvenil. Un dels elements que ha caracteritzat el projecte des de l'inici ha estat la possibilitat d'enfortir-lo a partir de col·laboracions amb altres entitats i programes. Un d'aquests recursos externs que van contribuir

a construir la identitat pròpia de l'ESFORSA'T van ser els intercanvis juvenils en camps internacionals de treball. A través de la Coordinadora d'Organitzacions de Camps de Treball Internacional de Catalunya (COCAT), s'ofereix a les persones participants l'oportunitat de viatjar a un país estranger —alguns, per primera vegada—, i viure amb altres joves l'experiència d'un camp de treball. Partint d'un dels objectius implícits, que és afavorir la mobilitat dels joves per descobrir altres realitats i trencar actituds endogàmiques, es valora com a important el fet de recuperar l'experiència del voluntariat. La intensitat amb la qual es viu una oportunitat d'aquestes característiques es converteix en una experiència de vida en què valors com la cooperació, la solidaritat i la companyonia són els protagonistes principals, sense deixar de banda tot el procés de creixement personal que fan aquestes persones en superar pors i inseguretats.

En el taller d'imatge i cos, anualment es programa una exposició del treball en grup, durant la fase de captació o bé en acabar el taller, per mostrar el resultat final de totes les sessions. Aquestes exposicions es fan mitjançant rotacions als diversos equipaments de dins i fora del territori, com ara biblioteques, centres cívics, etcètera.

Finalment, l'ESFORSA'T té el dinamisme i la plasticitat necessaris per incloure noves accions comunitàries durant el desenvolupament dels tallers; des de xerrades informatives i preventives sobre consum de drogues o relacions abusives, fins a la difusió del material preventiu de l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB) o activitats comunitàries puntuals que complementen l'activitat del projecte. Aquestes accions representen diverses oportunitats úniques per mostrar a la comunitat

el treball que el conjunt de joves fa en cada edició i aconseguir que aquesta hi participi.

5. Destinataris

El motor del projecte és la població adolescent i jove dels barris del Bon Pastor i Baró de Viver, malgrat que no es tanca la participació a joves d'altres barris de la ciutat. El projecte es dirigeix a adolescents i joves d'entre 15 i 23 anys. Es prioritzen els nois i les noies que no estiguin vinculats a cap centre educatiu de lleure (sala jove, centre obert, casal, etcètera) o a activitats extraescolars, perquè tenen més probabilitats de fer un ús intensiu o inapropiat del carrer i, en el futur, adquirir hàbits de risc per a la seva salut.

Cada acció té el seu perfil concret de participant.

- ESFORSA'T. Futbol masculí. Adreçat a 12 nois d'entre 16 i 20 anys. Captació prèvia a través d'un període obert de pretemporada de dos mesos de durada, anterior a l'inici del projecte, en què poden participar un màxim de 15 joves. La selecció es fa a partir de joves que han mantingut un compromís i un nivell de participació elevats. S'elabora una llista d'espera per incorporar-se immediatament si es produeix alguna baixa al llarg del projecte.

- ESFORSA'T. Taller d'imatge i cos. Adreçat a 20 joves d'entre 15 i 23 anys. Inscripcions obertes tant a nois com a noies.

- ESFORSA'T. Futbol femení. Adreçat a un màxim de 15 noies d'entre 16 i 23 anys, interessades i motivades per formar part d'una activitat esportiva d'equip de manera regular. Es manté una llista d'espera per poder incorporar noies si es produeixen baixes.

- Voluntariat europeu juvenil. Adreçat a 5 joves d'entre 18 i 25 anys per a camps nacionals i internacionals. Inscripció oberta a joves participants en actiu del projecte, així com a participants anteriors.

6. Resultats

Al gràfic 1 es pot observar l'evolució del projecte en aquest temps de desenvolupament. Podem dir que el projecte s'ha consolidat i que hi ha augmentat la participació dels joves del territori.

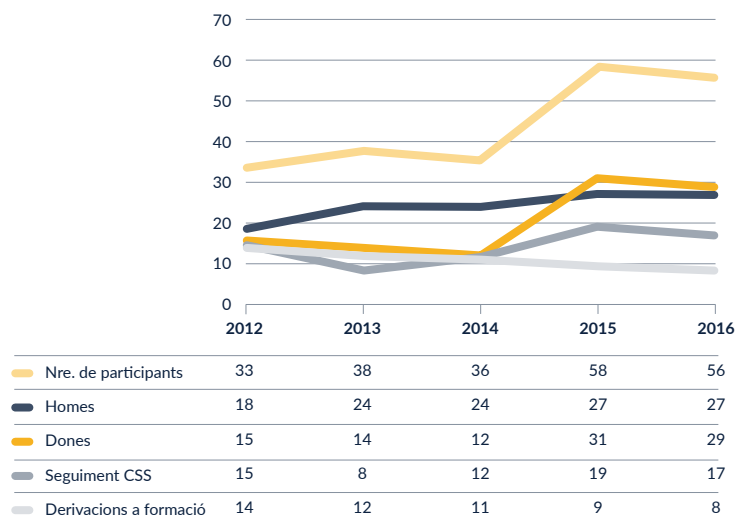
El projecte ha esdevingut una fita anual i hi ha molts joves que demanen participar-hi, fet que ja és un element d'èxit per si mateix. Malgrat aquest element d'èxit, en la darrera edició també hem pogut comprovar la necessitat de repensar alguns aspectes del projecte a causa del canvi generacional.

D'altra banda, volem destacar que s'ha aconseguit eliminar la bretxa de gènere en adaptar, sense diferenciar per sexe, les accions i els tallers. A més, cal destacar l'augment de noies al llarg de la vida del projecte.

Com s'ha pogut apreciar en aquestes pàgines, un dels objectius del projecte, a banda del treball amb joves, era millorar la coordinació i el treball conjunt entre professionals diversos, tant amb el CSS mateix com amb altres equipaments i serveis del territori. En l'àmbit intern, això ha fet que el projecte es converteixi en una altra eina de derivació a Serveis Socials. A la vegada, s'ha incrementat el nombre de joves i famílies en seguiment per part de l'equip de professionals. També cal destacar les derivacions a formacions, ja que cal recordar que l'absentisme i

l'abandonament escolar són unes de les característiques de la població dels barris del Bon Pastor i Baró de Viver. Tot i que veiem que el nombre de derivacions a formació ha baixat, això té més a veure amb el fet que aquest treball es duu a terme per altres canals, tant de projectes de nova creació al centre com de seguiments familiars per part de professionals del CSS.

Gràfic 1. Evolució de les persones participants en el projecte ESFORSA'T. Sèrie 2012-2016

Font: Elaboració pròpia

7. Conclusions i aspectes de millora

Creiem que el projecte ESFORSA'T és un èxit perquè planteja, pel que fa a les necessitats del territori i dels nois i noies que hi participen, una sèrie de solucions que van més enllà del treball grupal. El treball grupal es converteix en una eina per donar sortida tant a les necessitats individuals com a les comunitàries i de treball en xarxa.

Malgrat els èxits, durant aquest temps el projecte s'ha readaptat. Els canvis generacionals, la motivació davant la participació, la implicació de les famílies, etcètera, han fet que el projecte s'hagi hagut de readaptar any rere any sense perdre la seva essència, però aprofundint en aspectes de millora, com ara la introducció de la visió de revertir els resultats cap al territori, la creació d'equip de futbol femení a petició de les noies o la reactivació del voluntariat europeu per donar a conèixer altres realitats.

Volem destacar la importància del projecte en la dinàmica del CSS. Aquest projecte, i el seu reconeixement com a bona pràctica, ha fet que l'equip apostés per tenir un projecte educatiu de centre i que es desenvolupessin altres projectes entorn de l'ESFORSA'T que permetessin complementar-ne la tasca. Així, l'equip del CSS Franja Besòs no ha volgut quedar-se en l'atenció individual sinó que ha fomentat el treball grupal i comunitari com a eines de canvi en les famílies i en el territori.

En aquest sentit, i en l'àmbit de la infància, l'adolescència i la joventut, s'han generat altres projectes en què s'ha coparticipat, com ara:

- “Compartint coneixences”. Espai de lleure per a infants de 0 a 3 anys construït des de la Xarxa d'Infància, Adolescència i Joventut (XIAJ) del Bon Pastor.

- “Forja't”. Projecte dirigit a adolescents i joves que abandonen els estudis. Dut a terme amb els instituts d'educació secundària (IES), pretén acompanyar els joves en l'elecció d'estudis i fer-ne el seguiment, a més de donar un paper important a les famílies perquè

comprenguin la importància de l'educació dels seus fills o filles.

- “ESFORSA'T júnior”. El 2017, i per la demanda de menors de 15 anys, es va valorar la importància d'instaurar un projecte similar a l'ESFORSA'T que pogués treballar amb menors de 9 a 15 anys. Això també donava resposta a un dels problemes principals del projecte mare, que és la ruptura generacional.

El projecte ESFORSA'T també ha servit, com s'ha exposat abans, per millorar el treball en xarxa i per crear noves sinergies que permetin el treball comunitari. Una de les principals és la creació de les XIAJ del Bon Pastor i de Baró de Viver, que amplien el treball comunitari existent als territoris.

Per acabar, i com a aspecte de millora, per a futures edicions, el projecte ESFORSA'T pretén avançar en el lideratge dels joves i de participants anteriors del mateix projecte. Amb això, voldríem que fossin els mateixos joves que hi han participat els qui organitzessin el projecte i generessin espais o associacions que revertissin de manera positiva en els seus barris.

Bibliografia

Agència de Salut Pública de Barcelona. “Salut als barris: diagnòstic de salut al Bon Pastor i Baró de Viver. 2016/17”.
https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2016/07/Diagnostic_salut_BonPastor_BarodeViver.pdf